

- 36 ἀγορὰ ἀπὸ τὸν ὅμοιον ἀντιωνάκη.
 37 ἑβδομον πενήντα κεφάλια πρόβατα. καὶ μιὰ βουδοκολιά.
 38 καὶ μετρητὰ χίλια πεντακόσια γρόσια, ταῦτα τὰ ἄνωθεν τὰ δίδομεν μὲ
 39 ^{3η σελίς} ἰδιάν μας θέλῃσιν, καὶ καλὴν γνώμην τόσον ἐγώ, ὥς καὶ ἡ συμβιά μου, τῆς
 θυγα-
 40 τρός μας μαρίας, μὲ τὴν εὐχὴν μας. (2^α X.) . . . . .

Verso

- 3^η X.   1 Προικοσύμφωνον
                                  2 τῆς Κυρίας Μαρίας
                                  3 Κωνστ. Βάου, ἦτοι
                                  4 τῆς Καμαράσαινας

97

Προικοδοτικὸν γράμμα τῆς Μαρίας Ἰωάννου Πάου

1814, Ἀπριλίου 29
 Σίφνος

Ἡ Μαρία χήρα Πέτρου Καμαράση παραδίδει ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς συντάξεως τοῦ παρόντος ἐγγράφου τὴν νομὴν καὶ κυριότητα, τίτλῳ προικός, εἰς τὴν θετὴν αὐτῆς θυγατέρα, γνησίαν δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Ἰωάννου Πάου Μαρίαν, τὰ ἐν αὐτῷ περιγραφόμενα κινητὰ καὶ ἀκίνητα, πρὸς πίστωσιν δὲ καὶ ἀσφάλειαν συντάσσει τὸ παρὸν ὑπογεγραμμένον παρ' ἀξιοπίστων μαρτύρων. Ἐδημοσιεύθη παρ' ἐμοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: Lettre de dotation inédite de l' île de Sifanto ἐν Journal of Juristic Papyrology 8, 1956 (τόμῳ ἀφιερωμένῳ εἰς τὸν Raphael Taubenschlag ἐπὶ τῇ ἑβδομηκονταπενταετηρίδι αὐτοῦ).

Ἐκ τῶν προσώπων τοῦ ἐγγράφου, ὁ μὲν μακαρίτης ἄρχων Πέτρος Καμαράσης, εἶναι γνωστὸς ἐκ τοῦ προηγουμένου 96. Ἡ χήρα αὐτοῦ Μαρία, γνωστὴ καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ αὐτοῦ 96. Ἡ ὑπ' αὐτῆς προικοδοτουμένη εἶναι θυγάτηρ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Ἰωάννου Κ. Μάου, ἀποβιώσαντος μεταξὺ τῆς 22 Φεβρουαρίου καὶ 22 Σεπτεμβρίου 1824. Ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Μαρία, ἣν υἱοθέτησεν ἡ Μαρία Καμαράση, ὑπανδρεύθη ἐν ἔτει 1819 τὸν Ἰωάννην Λυμβαῖον. Ἄρα ἐν ἔτει 1814, ὅτε συντάσσεται τὸ παρὸν, ἦτο ἔτι κοράσιον· ὄντως, τὸν Μάϊον τοῦ ἔτους 1812, ὅτε συνέταξε τὴν διαθήκην αὐτοῦ ὁ Πέτρος Καμαράσης (102) ἀποκαλεῖ ταύτην μικρὰν Μαρίαν (στίχ. 33). Δεδομένης δὲ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας, εἰς ἣν ἤρχοντο εἰς γάμον, ἰδίως τὰ θήλεα, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἔπεται ὅτι ἡ θετὴ θυγάτηρ τῆς Καμαράσαινας Μαρία ἦτο ἀδύνατον νὰ ἦτο ἡλικίας 18-19 ἐτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ γάμου τῆς μὲ τὸν Λυμβαῖον καὶ ἐπομένως μεγαλυτέρα τῶν 14 ἐτῶν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ἐγγράφου, ἦτοι ἐν ἔτει 1814. Τὸ γεγονὸς

τοῦτο ἔχει σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὸν πραγματικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐγγράφου, ὃν ἐπιχειροῦμεν παρακατιόντες.

Κακῶς τὸ ἐγγράφον χαρακτηρίζεται ὡς *προικοσύμφωνον* εἰς τὸ Verso. Διότι δὲν εἶναι τοιοῦτο. *Προικοδοτικὸν γράμμα* ὅμως εἶναι καὶ ὁρθῶς ἀποκαλεῖται οὕτως ἐν στίχῳ 24, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν, τὴν τῆς προικοδοσίας τῶν ἐγγράφων 27, 44, 45, 46. Διὰ τοῦτο ὁ εὗρισκόμενος ἐν συγχύσει προκειμένου νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἐγγράφον τὸν πραγματικὸν αὐτοῦ χαρακτηρισμὸν γραφεὺς τοῦ Verso προσθέτει εὐθὺς μετὰ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ὡς «προικοσυμφώνου» καὶ οἶονεὶ ἀποσαφηνίζων αὐτόν, ὅτι τὸ προικοσύμφωνον διαλαμβάνει περὶ ὅσων πραγμάτων κινητῶν καὶ ἀκινήτων τὴν ἐπροικοδότησιν ἢ ὡς μητέρα καὶ θεία της *Kyrà Mariá* κλπ.

Πράγματι τὸ ἐγγράφον ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα—τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν ἐκ τῆς χωρίζουσας αὐτὸ πρὸς ἐκεῖνα χρονικῆς ἀποστάσεως—πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. ΣΑΘΑ, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, 6, Βενετία—Παρίσιοι 1877, σελ. 628, 18, καὶ 630, 19, δημοσιευόμενα δύο τυπικὰ υἰοθεσίας καὶ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ G. FERRARI, *Formulari Notarili inediti dell' età bizantina*, Roma 1912 (Estratto dal Bullettino dell' Istituto Storico italiano, n. 33, εἰς ὃ γίνεται ἡ παραπομπή), σελ. 25, 40, τρίτον τοιοῦτον, ἀναγόμενα ἅπαντα εἰς τοὺς ὑστέρους βυζαντινοὺς χρόνους. Ταῦτα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ὑπὸ F. TRINCHERA, *Syllabus graecarum membranarum*, Neapoli 1865, σελ. 189 καὶ 232-233 τῶν ἐτῶν 1146 καὶ 1170, ἐκδεδομένας δύο υἰοθετικὰς συμβάσεις προϋποθέτουν ὅτι ἡ υἰοθεσία ἔχει συντελεσθῇ διὰ θρησκευτικῆς τελετῆς καὶ περιορίζονται εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν μεταξὺ τῶν θετῶν γονέων καὶ τέκνων περιουσιακῶν σχέσεων: G. FERRARI, *I documenti greci medioevali di diritto privato dell' Italia meridionale*, Leipzig 1910 (Byzantinisches Archiv, Heft 4), σελ. 105· G. MICHAELIDES-NOUAROS, *Contribution à l' étude des pactes successoraux en droit byzantin (Justinien et post Justinien)*, Paris 1937, σελ. 187· Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Σχέσεις γονέων καὶ τέκνων κατὰ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον, μετὰ συμβολῶν εἰς τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ ἐλληνιστικόν*, Ἀθῆναι 1946, σελ. 81.

Οὕτω τὸ πρῶτον τυπικὸν παρὰ Κ. ΣΑΘΑ, αὐτόθι 18, ἀντιμετωπίζει τὴν περίπτωσιν ὅταν οἱ γονεῖς εἶναι ἄτεκνοι· τοιαύτην ἀντιμετωπίζει καὶ τὸ τυπικὸν παρὰ G. FERRARI, *Formulari*, αὐτόθι, στίχ. 11: *παίδων γονεῖς γεγόναμεν ἄμοιροι*. Τοιαύτην περίπτωσιν ἀποτελεῖ καὶ τὸ παρὸν ἐγγράφον: *οὔσα ἡ εὐγενεία της ἄτεκνος* (στίχ. 6) = καὶ γὰρ ἐπειδὴ ἐξ ἡμετέρας ὁσφύος οὐκ ἠξιώθημεν παίδων κληθῆναι πατέρες (Κ. ΣΑΘΑ, αὐτόθι, 18, στίχ. 24). Ἀξιοσημεῖωτον εἶναι ὅτι τὴν φράσιν ταύτην ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν αὐτολεξεὶ ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτῆς (101) ἡ Μαρία Καμαράση ἐπιβεβαιουῖσα τὴν υἰοθεσίαν καὶ αἰτιολογοῦσα ταύτην: *μὴ χάρις αὐτῇ ὁ Κύριος ἴδιον τέκνον κρίμασι τίς οἶδε* (στίχ. 29).

Ἐκεῖνας ἀκολουθεῖ ἡ ῥήτρα: *δέον εἶναι ᾧήθημεν παιδίον ἐφευρεῖν καὶ ἐν Χριστῷ υἰοθετήσασθαι τοῦτο, καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις ἀναθρέψαι ἀγκάλαις* (στίχ. 25 - 26) .... ὅθεν καὶ εὐρηκότες σε τὸν πνευματικὸν υἱὸν ἡμῶν τόνδε, καὶ ἐπὶ τῶν ἀγκαλῶν ἡμῶν βασιτά-

σαντες καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἡμῶν εἰσαγαγόντες υἱοθετήσαμέν σε ἐν ἁγίῳ πνεύματι καὶ εἰς γνησίον καὶ σαρκικὸν ἡμῶν τόπου ἀποκατεστήσαμεν (στίχ. 1-5, σελ. 629, Κ. ΣΑΘΑ, ἐνθ' ἄνωτ.): ἢ: διὸ καὶ υἱοθετήσαμέν σε τὸν παρόντα παῖδα, παραλαβόντες σε ἐκ ναοῦ κυρίου ἀπὸ χειρῶν ἱερέως, μετὰ τὴν θείαν εὐχὴν ἐκφωνήσαντες τὸ υἱός μου εἰ σὺ ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε (στίχ. 12-15. G. FERRARI, *Formulari*, ἐνθ' ἄνωτ.). Πρὸς ταύτην ἀντιστοιχεῖ ἡ ῥήτρα τοῦ παρόντος: τὴν ὁποίαν καὶ ἐκ θείας κολυμβήθρας ἀναδέξατο καὶ παιδιόθεν τὸ ἀνέθρεψεν καὶ ὡς γνήσιον παιδί της τὸ ἀπεκατέστησεν (στίχ. 5-6). Τὴν υἱοθεσίαν δὲ οὕτως γενομένην ἐπικυροῖ διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων ἡ Καμαράσaina καὶ ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς διαθήκῃ τοῦ ἔτους 1811 (101): οὕτω καὶ ἡ εὐγενεία της .... παρέλαβε τῇ ἀγαθοπροαιρέτῳ γνώμῃ τοῦ εὐγενεσιᾶτου ἄρχοντος Καμαράση συζύγου της, ἓνα ἐκ τῶν παιδῶν τοῦ ἀδελφοῦ της, καὶ ἀνεδέχθη ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ ὠνόμασεν αὐτὸ Μαρία τὸ ὄνομά της, καὶ ἀνάθρεψεν αὐτὸ ὡς ἴδιον σαρκικὸν τέκνον της (στίχ. 25-31). Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Καμαράσης ἐπιβεβαιοῖ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ διαθήκῃ (102), ὁμολογῶν ὅτι ὄχι μόνον συνεφώνησε μὲ τὴν σύζυγόν του εἰς τὴν υἱοθεσίαν τῆς μικρᾶς Μαρίας, ἀλλὰ καὶ ὅτι καὶ οἱ δύο τοὺς τὴν θεωροῦν ὡς γνήσιον τέκνον τοὺς: μὲ τὸ νὰ ἔλαβαν αὐτὴν ὁμογνωμό(ως) μὲ τὴν ἀρχόντισσά του ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας καὶ τὴν ἀνάθρεψαν καὶ τὴν νομίζουν (=τὴν θεωροῦν) καὶ τὴν τρατάρουν καὶ οἱ δύο ὡς γνήσιον τέκνον τοὺς (στίχ. 34-35). Πρόκειται δὲ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν περὶ υἱοθεσίας τελεσθείσης ἐν ἁγίοις ναοῖς καὶ δι' εὐχῶν δσίων καὶ χειροθεσίας ἱερέων καθιερωθείσης διὰ τῶν Νεαρῶν 24 καὶ 89 Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (E. ZACHARIAE VON LINGENTHAL, *Geschichte des griechisch-römischen Rechts*, 2e Aufl., Berlin 1892, σελ. 69 καὶ ἰδίως 117· Γ. ΜΑΡΙΔΑΚΗ, *Τὸ ἀσικὸν δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων*, Ἀθήναι 1922, σελ. 198 σημ. 14· H. MONNIER, *Les Nouvelles de Léon le Sage*, Bordeaux 1923, σελ. 101· Π. ΑΓΓΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Τινὰ περὶ ἱερολογίας ἐπὶ γάμον καὶ υἱοθεσίας*, ἐν *Byzantinische Zeitschrift* 30, 1926/1930, σελ. 649 ἐπ.· G. FERRARI, *I Documenti*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 105, καὶ *Formulari*, ὁμοίως, σελ. 41· Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 80). Καὶ ἀναφέρει βεβαίως τὴν τέλεσιν τοῦ τελετουργικοῦ τῆς τοιαύτης υἱοθεσίας τὸ τυπικὸν παρὰ G. FERRARI, *Formulari*, ἐνθ' ἄνωτ., στίχ. 14-15, ὅπερ εἶναι τὸ ὑπὸ J. GOAR, *Eὐχολόγιον sive rituale Graecorum*, Venetiis, 2a ἔκδ. 1730, σελ. 561 ἐπ., διδόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ G. FERRARI, αὐτόθι, σελ. 41 σημ. 2, περιγραφόμενον, δὲν νομίζω ὅμως ὅτι παραλείπεται ἡ μνεῖα τῆς τελέσεως αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ παρόντι. Διότι ἐν στίχοις 5-6 ἡ Μαρία Καμαράση λέγει περὶ τῆς θετῆς της ταύτης θυγατρὸς ὅτι: ἐκ τῆς θείας κολυμβήθρας ἀναδέξατο .... καὶ ὡς γνήσιον παιδί της τὸ ἀπεκατέστησεν (οὔσα ἡ εὐγενεία της ἄτεκνος) διὸ καὶ ἐπιβάλλει εἰς ταύτην νὰ κάμνη καὶ τὴν ἐορτὴν τοῦ προδρόμου .... εἰς τὴν ἐλεούσα ὁποῦ ἡ εὐγενεία της διὰ τὴν ψυχικὴν της σωτηρίαν ἔπιασεν. Διὰ τοῦ ἔπιασε δὲ νοεῖται, κατ' ἐμέ, ἡ πρᾶξις δι' ἧς ὁ ἀνάδοχος, ἥτοι ὁ υἱοθετῶν, λαμβάνει τὸν υἱοθετούμενον ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου καί, πατῶν αὐτὸν εἰς τὸν τράχη-

λον, ἀπαγγέλλει τοὺς στίχους τοῦ δευτέρου ψαλμοῦ: *σήμερον υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε*, οὗτινος κάμνει μνείαν ἐν στίχοις 14 - 15 τὸ ὑπὸ G. FERRARI, αὐτόθι, σελ. 25 (40), ἀναφερόμενον τυπικόν. Ὅτι τοιαύτην ἔννοιαν ἔχει τὸ ρῆμα *πιάνω* ἐν ταῦθα, νομίζω ὅτι προκύπτει ἐκ τῆς ἐννοίας ἣν ἔχει τὸ αὐτὸ ρῆμα ἐν 27 στίχ. 94 (βλέπε καὶ τὰ αὐτόθι σχετικῶς ἐκτιθέμενα). Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔγγραφο οἱ γονεῖς τοῦ προικοδοτουμένου δηλοῦν τὴν ἐπιθυμίαν των ὅπως *πιάσουν* εἰς τὰ χέρια των παιδιὰ ὡς ἐγγόνους των, ἐνῶ εἰς τὸ παρὸν ἡ Καμαράσαινα ἐπιβάλλει εἰς τὴν θετὴν θυγατέρα της νὰ κάμνη τὴν ἐορτὴν εἰς τὴν Ἑλεοῦσαν διότι *ἐπίασεν*, ἥτοι ἐσήκωσεν εἰς τὰ χέρια της τὴν τελευταίαν ταύτην ὡς θυγατέρα της, πληρώσασα τὰς ἀπαιτήσεις τῆς υἱοθεσίας διὰ θρησκευτικῆς τελετῆς. Ἡ ἀπαίτησις τοῦ πατῆσαι εἰς τὸν τράχηλον τοῦ υἱοθετουμένου σὺν τῷ χρόνῳ ἀσφαλῶς ἐξησθένησε καὶ μὴ ἐκτελουμένη τελικῶς ἐξέπεσεν. Οὕτως ἀποδεικνύεται ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξηκολούθει ἰσχύων ὁ τρόπος οὗτος τῆς υἱοθεσίας. Πιθανὸν μάλιστα εἶναι ὅτι ἡ τοιαύτη υἱοθεσία ἠδύνατο νὰ γίνῃ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν βάπτισιν, ἀπαγγελλομένων τῶν ἀνωτέρω στίχων τοῦ ψαλμοῦ, καθ' ἣν σιγμὴν ὁ ἀνάδοχος «ἐσήκωνε» τὸ βαπτιζόμενον εἰς χεῖρας του, ἢ εὐθὺς μετὰ τὴν βάπτισιν. Ὅτι δὲ ἡ οὕτω βαπτισθεῖσα ἐπεῖχε θεσιν γνησίου τέκνου μαρτυροῦν τὸ παρὸν ἔγγραφο, διαλαμβάνον ἐν στίχῳ 6 ὅτι ἡ Καμαράσαινα, ἀναδεχθεῖσα τὴν ἀνεψιάν της Μαρίαν ἐκ τῆς κολυμβήθρας, τὴν ἀπεκατέστησεν ὡς *γνήσιον παιδί της*, ἀξιοῦσα μάλιστα παρ' αὐτῆς *νὰ τὴν γεροντοτροφῇ, καθὼς καὶ ἡ εὐγενεία της τὴν ἐπαιδιοτρόφησεν* (στίχ. 22 - 23). ἐπίσης ἡ πρώτη διαθήκη τῆς ἰδίας, ἐν ἣ αὕτη δηλοῖ ὅτι *παρέλαβε... ἓνα ἐκ τῶν παιδῶν τοῦ ἀδελφοῦ της, καὶ ἀνεδέχθη ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ ὠνόμασεν αὐτὸ μαρία τὸ ὄνομά της, καὶ ἀνέθρεψεν αὐτὸ ὡς ἴδιον σαρκικὸν τέκνον της· ὅθεν εἰς τὸ αὐτὸ τέκνον της ὀλοψύχως διατάττει... (101, στίχ. 28 - 31)· ὁμοίως ἡ δευτέρα διαθήκη της (103): ἐπομένως δὲ θέλει καὶ διορίζει πρῶτον ὅτι τὸ προικοχάρτι ὁποῦ ἔκαμε εἰς τοὺς 1814: ἀπριλίου 29: τῆς ἀναθρεπτικῆς της καὶ ὡς καθ' αὐτὸ *γνήσιον τέκνον της ἀνεψιά της μαρία* (στίχ. 16 - 18)· καὶ περαιτέρω: *καὶ ὅστις τῶν συγγενῶν της... ζητήσῃ νὰ βλάβῃ καὶ νὰ ζημιώσῃ τὸ παιδί της* (στίχ. 50 - 52).*

Πάντως τὸ παρὸν ἔγγραφο προϋποθέτει ὡς συντετελεσμένην ἤδη τὴν υἱοθεσίαν διὰ θρησκευτικῆς, ὡς ἐπιθανολογήθη, τελετῆς. Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. ὁμῶς 18 ἔγγραφο παρὰ Κ. ΣΑΘΑ, αὐτόθι, οἱ ἄτεκνοι θετοὶ γονεῖς καθιστῶσι τὸν υἱοθετούμενον μοναδικὸν κληρονόμον ἀπάσης τῆς κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου των εὐρεθησομένης περιουσίας των (στίχ. 23 - 24, σελ. 629) καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 19 οἱ ἔχοντες καὶ ἄλλα, φυσικὰ δέ, τέκνα θετοὶ γονεῖς παρέχουσιν εἰς τὸν υἱοθετούμενον τὸ δικαίωμα ὅπως λάβῃ *τὴν ἀνήκουσάν σοι ἰσομοιρίαν*, δηλ. τὴν ἀναλογοῦσαν αὐτῷ ἐκ τῆς συννυάρξεως καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν του κεφαλικὴν μερίδα (αὐτόθι, σελ. 630, στίχ. 26 ἐπ.).

Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα παρὰ Κ. ΣΑΘΑ δηλοῦν ἐπὶ πλέον οἱ θετοὶ γονεῖς, ὅτι ἡ διὰ τοῦ ἐγγράφου ἐγκατάστασις τοῦ υἱοθετουμένου δέον νὰ θεωρῇται ἰσχυρὰ *κἂν ἴσως οὐ*

φθάσωμεν (εἰς) τὴν διαθήκην ἡμῶν τὴν τοιαύτην ἐπικυρῶσαι νόθεσίαν· τὸ γὰρ παρὸν ἡμῶν ἐγγραφον ἀρκέσει σοι τότε καὶ ἀντὶ διαθήκης καὶ ἀντὶ ἐτέρου ἐγγράφου οἰουδήτινος (ΣΑΘΑ 18, στίχ. 12 - 15, σελ. 629). Τὰ ἕτερα δὲ ταῦτα ἐγγράφα εἶναι τὸ γαμήλιον σύμφωνον περὶ οὗ κάμνει μνείαν ὀλίγον ἀνωτέρω ἐν στίχῳ 10. Εἰς τὸ Κ. ΣΑΘΑ 19, σελ. 231, στίχ. 2 - 3, δηλοῦν ὁμοίως οἱ θετοὶ γονεῖς, ὅτι ἡ ἐγκατάστασις εἶναι ἰσχυρὰ καὶ τε φθάσωμεν γυναικί σε νομίμῳ συζευξαι καὶ γαμήλια ἐκθεῖναι σοι σύμφωνα, καὶ τε καὶ μὴ (βλέπε G. FERRARI, *I documenti*, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 106· G. MICHAELIDES - NOUARO, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 186 ἐπ' Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΝ, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 81 ἐπ.). Τὸ ἐνταῦθα δημοσιευόμενον εἶναι καὶ αὐτὸ ἐν ἐκ τῶν ἐτέρων ἐγγράφων περὶ ὧν κάμνει μνείαν τὸ 18 τοῦ Κ. Σάθα. Τὸ περίεργον ὅμως εἶναι ὅτι δὲν εἶναι γαμήλιον. Ἀλλ' ἐγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου παραχωρεῖται ἐν ζωῇ τῆς θετῆς μητρὸς ἢ περιουσία, ἣτις θὰ περιήρχετο εἰς τὴν θετὴν θυγατέρα τῆς μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης. Διὰ τοῦτο ἐν στίχοις 3 - 4 τὸ ἐγγραφον τονίζει ὅτι ἡ Καμαράσaina οἰκειοθελῶς καὶ ἀπαραβιάσιως προικοδοτεῖ ἀπὸ τὴν σήμερον πρὸς τὴν ἀνεψιάν της καὶ ἐν στίχοις 6 - 8: διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὴν σήμερον ὡς ἄνωθεν εἴπομεν τὴν προικοδοτεῖ τὰ ἀκόλουθα πράγματα διὰ νὰ εἶναι ὑπὸ τὸ ζάπτι καὶ κυριότητα αὐτῆς ὡς πρᾶγμα καλῶς καὶ ἐννόμως προικισθέν. Ὑπὸ τὸ ζάπτι καὶ κυριότητα αὐτῆς = εἰς τὴν νομὴν καὶ κυριότητα αὐτῆς (βλέπε καὶ 3). Ὅμοίως ἐν στίχῳ 21: ταῦτα ὅλα μὲ τὴν εὐχὴν της ἀπὸ τὴν σήμερον τὴν προικοδοτεῖ. Ἐδῶ ἄρα ἡ Καμαράσaina δὲν συνιστᾷ προῖκα, δὲν προικοδοτεῖ. Τοὺς ὅρους προικοδοτῶ καὶ προῖκα χρησιμοποιεῖ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς περιουσίας, ἣν αὕτη ζῶσα παραχωρεῖ εἰς τὴν θετὴν θυγατέρα της. Ἡ παραχωρητικὴ δ' αὕτη πρᾶξις ἀποτελεῖ μεριτεῖαν, ἀπομερισμόν, νέμεισιν. Περιουσία παραχωρουμένη τόσα ἔτη πρὸ τοῦ γάμου τῆς θυγατρὸς της, λαβόντος χώραν ἐν ἔτει 1819, δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀποτελῇ προῖκα ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς dos. Τοιοῦτοτρόπως ἐπαληθεύουν ὅσα ἀναπτύσσω ἀλλαχοῦ (44, 45) περὶ τῆς πραγματικῆς ἐννοίας τῆς προικοδοσίας τῶν ἀρρένων. Καὶ ἐπὶ πλέον ἐπαληθεύουν καὶ ὅσα, ἀλλαχοῦ ἐπίσης, ἀναπτύσσω, ὅτι δηλ. τὸ ἀβαντάριον δὲν ἀποτελεῖ προικοσύμφωνον, ἀλλὰ πρᾶξιν συντασσομένην πρὸς τούτου. Ἀλλως τε καὶ ἡ Μαρία Καμαράση ἐν τῇ πρώτῃ διαθήκῃ αὐτῆς τῇ συνταχθείσῃ ἐν ἔτει 1811 (101) καὶ συνεπῶς προηγηθείσῃ κατὰ τρία περίπου ἔτη τοῦ παρόντος ἐγγράφου, καταλείπει εἰς τὴν θετὴν αὐτῆς θυγατέρα τὴν Μαρίαν τὰ ἐν αὐτῇ περιγραφόμενα διὰ νὰ εἶναι ἀπαράτρεπτα καὶ ἀπαρασάλευτα μὲ τὴν εὐχὴν της ἐδικά της ὡς καθ' αὐτὸ τέλειον ἀβαντάριον. Ἐξ αὐτοῦ προκύπτει ὅτι τὸ ἀβαντάριον ἀπετέλει εἰδικὸν ὅρον δι' οὗ ὑπεδηλοῦντο τὰ διὰ περιγραφικοῦ καταλόγου εἰς τὰ τέκνα, ἄρρενα ἢ θήλεα, παραχωρούμενα περιουσιακὰ στοιχεῖα κυρίως ὑπὸ τῶν γονέων των. Κατ' ἀκολουθίαν δέ, ὅπως προικοσύμφωνον δὲν δύναται νὰ νοηθῇ, ὡς ἐν τῷ Verso τοῦ παρόντος, τὸ κατὰ κυριολεξίαν τοιοῦτο, συντασσόμενον μάλιστα ἱκανὰ ἔτη πρὸ τοῦ γάμου, οὕτω καὶ τὸ ἀβαντάριον δὲν δύναται νὰ ταυτίζεται πρὸς αὐτὸ ἐν τῇ κατὰ κυριολεξίαν ἐννοίᾳ τοῦ «προικοσυμφώνου». Ἀλλως τε δέον νὰ παρατηρηθῇ ὅτι εἰς τὴν παρούσαν

περίπτωσιν δίδονται εἰς τὴν Μαρίαν ὑπὸ τῆς θετῆς μητρὸς της a priori τὰ αὐτὰ σχεδὸν πράγματα, ἅτινα αὕτη τῆς καταλείπει διὰ τῆς πρώτης αὐτῆς διαθήκης (101, στίχ. 31-38).

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς θετῆς κόρης τῆς Καμαράσαινας, τῆς Μαρίας, συμβαίνει κάτι τὸ διαφορετικὸν ἅφ' ὅτι εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Κ. ΣΑΘΑ, ἐνθ. ἄνωτ., 18, σελ. 629, δημοσιευόμενον τυπικόν, εἰς ὃ λέγεται ὅτι: τὸ παρὸν ἡμῶν ἔγγραφον ἀρκέσει σοι τότε καὶ ἀντὶ διαθήκης (στίχ. 14-15), καὶ οὕτως οὐ φθάσομεν (εἰς) τὴν διαθήκην ἡμῶν τὴν τοιαύτην ἐπικυρῶσαι νύμφεσίαν καὶ δὴ εἴτε φθάσομεν γυναικί σε νομίμῳ συζεύξαι καὶ γαμήλιον ἐκθεῖναι σοι σύμφωνον, εἴτε καὶ μὴ. Διότι ἐδῶ ἡ θετὴ μήτηρ ἐν τῇ πρώτῃ διαθήκῃ αὐτῆς 101 ἐπικυροῖ τὴν νύμφεσίαν—μὴ χάρισας αὐτῇ ὁ κύριος ἴδιον τέκνον....παρέλαβε ἓνα ἐκ τῶν παίδων τοῦ ἀδελφοῦ της καὶ ἀνεδέχθη ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας εἰς τὰς ἀγκάλας της....καὶ ἀνέθρεψεν αὐτὸ ὡς ἴδιον σαρκικὸν τέκνον της. ὄθεν εἰς αὐτὸ τὸ τέκνον της.... (στίχ. 27-31)—καὶ καταλείπει εἰς τὴν θετὴν αὐτῆς κόρην ὠρισμένην κληρονομίαν, διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ ἅγιος Θεὸς δὲν ἤθελε τῆς χάρισει ζωὴν νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ καὶ νὰ τῆς τὰ προικοδοτήσῃ κατὰ τὸν πόθον της (στίχ. 39-40). Καίτοι δὲ ἡ Καμαράσαινα καὶ τὴν νύμφεσίαν προφθάνει εἰς τὴν διαθήκην αὐτῆς ἐπικυρῶσαι ἀλλὰ καὶ νὰ τιμήσῃ τὴν θετὴν θυγατέρα της διὰ τῆς διαθήκης της, ἐκπληροῦσα οὕτω τὰς διὰ τῆς νύμφεσias της ἀναληφθείσας ἤδη ἀπὸ τοῦ 1811 ὑποχρεώσεις της, ὁπότε θὰ ἐπερίττευσεν ἡ ἐν τῷ τυχόν ὑπάρχοντι νύμφετικῷ ἔγγράφῳ δήλωσις, ὅτι αὐτὸ θὰ ἤρκει αὐτῇ (δηλ. τῇ θετῇ Μαρίᾳ) ἀντὶ διαθήκης καὶ ἀντὶ ἐτέρου ἔγγραφου οἰουδήτινος (Κ. ΣΑΘΑ, αὐτόθι, 18, σελ. 629, στίχ. 14-15), παρὰ ταῦτα συντάσσει ὑπὲρ τῆς αὐτῆς θετῆς θυγατρὸς της καὶ τὸ ἕτερον ἔγγραφον, ὅπερ εἶναι τὸ παρόν. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι γαμήλιον σύμφωνον, ἀλλ' ἀβαντάριον, δι' οὗ ἡ Καμαράσαινα ζῶσα παραχωρεῖ εἰς ταύτην τὴν ἦν διὰ τοῦ γαμηλίου συμφώνου θὰ συνίστα αὐτῇ προῖκα. Ποιεῖ νέμῃσιν, ἦν, ὡς ἐπέχουσιν θέσιν γαμηλίου συμφώνου, ὅπερ θὰ συνέτασσε χάριν τῆς θυγατρὸς της εἰς ἣν περίπτωσιν ὁ ἅγιος Θεὸς ἤθελε τῆς χάρισει ζωὴν νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ καὶ νὰ τῆς τὰ προικοδοτήσῃ κατὰ τὸν πόθον της, ἀποκαλεῖ ἐν Verso ὁ γραφεὺς τοῦ παρόντος, ἐν συγχύσει εὐρισκόμενος ὡς πρὸς τὸν ὁρθὸν χαρακτηρισμὸν τῆς δικαιοπραξίας, προικοσύμφωνον. Ὅφειλει δὲ νὰ μνημονευθῇ ὅτι, καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ τοῦ ἔτους 1179, ἐξ Ἰταλίας, τῇ δημοσιευομένῃ ὑπὸ τοῦ F. TRINCHERA, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 252-253, ἡ θετὴ μήτηρ καταλείπει εἰς τὸν θετὸν υἱόν της, ὡς ἡ Καμαράσαινα εἰς τὴν θετὴν θυγατέρα της διὰ τῆς 101 διαθήκης της, μέρος τῆς περιουσίας της, καθὰ καὶ διαγωρεύει τὸ χαρίον, ὅπερ πρὸς αὐτὸν ἐποίησα, ἥτοι τὸ νύμφετικὸν ἔγγραφον, ὡς ὁρθῶς διαβλέπει ὁ G. FERRARI, *I documenti*, σελ. 76, ᾧ τινι συμφωνεῖ ἤδη καὶ ὁ Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 82 σημ. 1. Ἡ θετὴ ὅμως μήτηρ τοῦ ἔγγραφου F. TRINCHERA περιορίζεται εἰς τὴν διὰ διαθήκης κατάλειψιν μέρους τῆς περιουσίας της καὶ δὲν φθάνει, ὡς ἡ Καμαράσαινα διὰ τοῦ παρόντος, μέχρι τοῦ σημείου νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν θετὸν υἱόν της ἐν ζωῇ ὅσα ἄλλως κατελίμπανεν αὐτῷ διὰ τῆς διαθήκης της. Ἡ Καμαράσαινα μάλιστα διὰ τῆς δευτέρας διαθήκης της 103 στίχ. 16-20

ἐπικυροῖ τὸ παρὸν προικοχάρτι, ἐπικυροῦσα οὕτω τὸ γεγονός, ὅτι τὸ κύριον ἀποτέλεσμα τῆς υἰοθεσίας τόσον κατὰ τὸ βυζαντινὸν δίκαιον τῶν ὑστέρων χρόνων (Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΝ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 82), ὅσον καὶ κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ἐποχῆς τοῦ παρόντος ἐγγράφου, ἦτο ἡ ἀπονομὴ κληρονομικῶν δικαιωμάτων.

Ἰσχυρῶς ὁμως περιουσιακοὶ ἦσαν οἱ σκοποὶ τῆς υἰοθεσίας καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον (L. BEAUCHET, *Histoire du droit privé de la république Athénienne*, II, Paris 1897, σελ. 5 ἐπ.). Διὰ τοῦτο εἰς αὐτό, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ρωμαϊκὸν εἰς τὸ ὁποῖον ἡ υἰοθεσία, μιμουμένη τὴν φύσιν, ὑπέβαλλε τὸν υἰοθετούμενον ὑπὸ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν τοῦ υἰοθετοῦντος (Γ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου*, Ἀθῆναι 1946, § 134 σελ. 137 ἐπ.), συνέδεε διὰ συγγενικοῦ δεσμοῦ τὸν θετὸν πατέρα πρὸς τὸ θετὸν τέκνον. Κατὰ συνέπειαν τούτων εἰς τὸ ρωμαϊκὸν ὁ υἰοθετούμενος, ἐξερχόμενος τῆς οἰκογενείας τοῦ φυσικοῦ πατρός, διέκοπτε πάντα πρὸς ταύτην δεσμόν, ἐνῶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὁ υἰοθετούμενος μόνον μὲ τὸν φυσικόν του πατέρα διέκοπτε σχέσιν, διατηρῶν τὰ κληρονομικὰ αὐτοῦ δικαιώματα ἐπὶ τῆς περιουσίας τῆς μητρὸς (L. BEAUCHET, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 54 ἐπ. καὶ 57 ἐπ.). Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῇται ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο δίκαιον, ἀπὸ τὴν αὐτὴν σκέψιν ἐλαυνόμενον, τὸν θεσμόν τῆς ἐπικλήρου διέπλασεν ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως, μέσῳ ταύτης, ἡ περιουσία τοῦ ἄνευ ἀρρένων κατιόντων ἀποβιοῦντος περιέρχεται εἰς τοὺς συνεχιστὰς τῆς οἰκογενείας ἄρρενας κατιόντας αὐτῆς (L. BEAUCHET, ἐνθ' ἄνωτ. I, Paris 1897, σελ. 400 ἐπ.). Οὕτως ἡ περὶ τῆς υἰοθεσίας ἑλληνικὴ αὕτη ἀντίληψις ἀποδεικνύεται ἐπιβιώσασα, καίπερ μὲ ἐντονωτέρους τοὺς περιουσιακοὺς του σκοποὺς, κατὰ τὴν βυζαντινὴν καὶ κατὰ τὴν μεταβυζαντινὴν περίοδον τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου.

Ὅτι κύριον ἀποτέλεσμα τῆς υἰοθεσίας, κατὰ τοὺς ἀνωτέρω μνημονευομένους χρόνους, ἦτο ἡ ἀπονομὴ κληρονομικοῦ δικαιώματος, ἀποδεικνύει καὶ ἑτέρα πρᾶξις υἰοθεσίας δημοσιευομένη ὑπὸ τοῦ ΑΠ. Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἀνέκδοτα δικαιοπρακτικὰ ἐγγραφα τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας*, ἐν Ἀρχ. Ἰδ. Δικ. 13, 1946, σελ. 196 Γ, 7 τῆς 1ης Ἰουνίου 1815 ἐκ τοῦ χωρίου Θεολόγος τῆς Θάσου. Ὁ ἐκδότης τὸ χαρακτηρίζει ὡς «υἰοθεσίαν καὶ διαθήκην». Δὲν ἀποτελεῖ ὁμως τοῦτο, ἀλλὰ συγγραφοδιαθήκην. Δὲν ἦτο ὁμως δυνατόν ν' ἀξιώσωμεν ἀκριβῆ αὐτοῦ χαρακτηρισμὸν ἀπὸ τὸν ἐκδότην, ὅστις εἶναι φιλόλογος καὶ ὄχι νομικός. Εἶναι δὲ ὄντως συγγραφοδιαθήκη τὸ ἐγγραφον αὐτὸ τῆς Θάσου, διότι περιλαμβάνει συνδεδυασμένως διάταξιν τελευταίας βουλήσεως μετὰ δικαιοπραξίας ἐν ζωῇ: L. MITTEIS, *Grundzüge und Chrestomathie der Papyruskunde* II, 1, Leipzig 1911, σελ. 242. Δικαιοπραξίαν ἐν ζωῇ ἀποτελεῖ τὸ τμήμα αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου ἀπὸ στίχ. 5 - 16, δι' οὗ ὁ Χατζῆ Γεώργιος Μεταξᾶς καὶ ἡ σύζυγός του Μαρία, τὸ γένος Χατζῆ Σταυροπούλου, δηλοῦν ὅτι ἐπειδὴ (οἷς κρίμασιν οἶδε Κύριος) δὲν ἐτεκνοποίησαν διόλου, ἀπεφάσισαν ἀμφοτέρω καὶ ἐπῆραν δύο συγγενικά των παιδιὰ .... τὰ δύο παιδιὰ τὰ ἐπῆραν οἱ ρηθέντες διὰ γνησίων καὶ τελείων κληρονόμοι των. Καὶ ὅτι μὲν πρόκειται περὶ υἰοθεσίας τονίζεται διὰ τῆς φράσεως ὅτι ἐπῆραν τὰ παιδιὰ διὰ γνησίων καὶ τελείων κληρονόμοι των. Τοῦτο

ἄλλως τε ἐπικυροῖ καὶ αὐτὴ ἡ υἱοθετοῦσα Χατζῆ Μαρία Σταυροπούλου ἐν τῇ ἀπὸ 20 Ἰανουαρίου 1851 διαθήκῃ της, τῇ δημοσιευομένῃ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ΑΠ. Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, αὐτόθι, σελ. 207, 11, ἀποκαλοῦσα τοὺς υἱοθετηθέντας: τὰ παιδιά μου Δημήτριος καὶ Παναγιωτούδα (στίχ. 28-29). Ὅτι δὲ ἡ υἱοθεσία ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν κατάληξιν τῆς περιουσίας τῶν υἱοθετούντων εἰς τοὺς υἱοθετουμένους, ὥς τονίζει ὁ Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, ἐνθ' ἄνωτ., πιστοποιεῖται ἀπὸ τὰς φράσεις: καὶ ἐπῆραν δύο συγγενικά των παιδιά διὰ κληρονομοιων (στίχ. 7), καὶ τὰ ἐπῆραν οἱ ρηθέντες.... διὰ κληρονομοιων, ὥς ἂνωτέρω, καθ' ὅλην των τὴν περιουσίαν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον (στίχ. 14-16). Κατὰ τὸ τμήμα δὲ αὐτοῦ τοῦτο, τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ τοῦ στίχου 3-6 τμήμα τοῦ δημοσιευομένου ἐνταῦθα ἔγγραφου δι' οὗ ἡ Καμαράσaina ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς γενομένην υἱοθεσίαν τῆς ἀνεψιᾶς αὐτῆς Μαρίας Ἰωάννου Μπάου μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι, ἐνῶ εἰς τὸ παρὸν ἡ υἱοθεσία συνετελέσθη ἱκανὸν χρόνον πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ ἔγγραφου, εἰς τὸ τῆς Θάσου ἡ υἱοθεσία συντελεῖται τὸ πρῶτον διὰ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔγγραφου. Τοῦτο σημαίνει ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συντάξεως τοῦ τελευταίου τούτου, ἦτοι τὸ 1815, υἱοθεσία ἡδύνατο νὰ γίνῃ δι' ἔγγραφου, ἐπισήμου δέ, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τοιοῦτο εἶναι τὸ τῆς Θάσου, διότι ἐπιβεβαιοῦται τοῦτο ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Μαρωνείας (στίχ. 1) προερχόμενον, ὥς ἐκ τοῦ στίχου 94 προκύπτει, ἐκ τῆς γραμματείας τῆς Μητροπόλεως (βλέπε καὶ στίχους 73-75). Τοῦτο μάλιστα δὲν ἀποκλείεται νὰ συνέβῃ καὶ ἐπὶ τῆς υἱοθεσίας τῆς Μαρίας ὑπὸ τῆς θείας αὐτῆς Καμαράσainας, ἂν τυχὸν δὲν ἐγένετο δεκτὸν ὅτι διὰ τοῦ ἔπιασε νοεῖται ὅτι ἂνωτέρω ἐκθέτω.

Μεταξὺ ὅμως τοῦ δημοσιευομένου ἐνταῦθα ἔγγραφου καὶ τοῦ τῆς Θάσου ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς διαφορὰ. Ὅτι εἰς τὸ πρῶτον ἡ προᾶξις τῆς υἱοθεσίας ἔχει προηγηθῇ τῆς συντάξεώς του, δὲν περιέχεται εἰς αὐτό, ἡ δὲ Καμαράσaina ἀναφέρεται ἀπλῶς εἰς ταύτην προκειμένου δι' αὐτοῦ ἀπὸ τοῦδε, ἦτοι ἐν ὅσῳ εὐρίσκεται ἀκόμη ἐν τῇ ζωῇ καὶ μάλιστα πρὶν ὑπανδρεύσῃ τὴν θετὴν θυγατέρα καὶ ἀνεψιάν της, νὰ παραδώσῃ εἰς ταύτην ὅτι θὰ τῆς κατέλιπεν αἰτία θανάτου καὶ τὸ ὅποῖον θ' ἀπετέλει τὴν προικὰ της. Ἐνῶ, τοῦναντίον, εἰς τὸ ἔγγραφον τῆς Θάσου, οἱ δύο σύζυγοι, ἐπ' ἀφορμῇ τῆς ὑπ' αὐτῶν υἱοθεσίας τῶν δύο συγγενικῶν των παιδίων, ἐν τῷ αὐτῷ ἔγγραφῳ τῆς υἱοθεσίας τὸ μὲν ἐγκαθιστοῦν ἀμοιβαίως ἀλλήλους κληρονόμους ἑκάτερος τὸν ἕτερον (στίχ. 39-54), τὸ δὲ ὑποκαθιστῶσιν ἀμοιβαίως πάλιν ἑκάτερος κληρονόμους τοῦ ἑτέρου τοὺς υἱοθετουμένους (στίχ. 55-64). Μάλιστα πρὸς τῇ ὑποκαταστάσει διανέμουν ἐν ζωῇ, ἀλλὰ διὰ τὸν μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτῶν χρόνον, τὴν περιουσίαν των εἰς τὰ θετὰ αὐτῶν τέκνα, ὀρίζοντες ἐπακριβῶς τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα ἅτινα θὰ περιέρχωνται εἰς ἕκαστον αὐτῶν. Αἱ δύο τελευταῖαι πράξεις ἀποτελοῦν τὴν κυρίως *divisio parentis inter liberos*, ὁλόκληρος δὲ συγγραφοδιαθήκην τοῦ παρὰ τῷ L. MITTEIS, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 246, c τύπου. Ὡς πρὸς τὴν ἀλληλοκληρονομίαν τῶν συζύγων χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι αὕτη, ἐπιτρεπτὴ εἰς τὸ ἐλληνιστικὸν δίκαιον (P. Elef. 2, 285/3 π. X.: P. Gen. 21, 2^{ου} αἰῶν. μ. X.: BGU 1050, τῆς

ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου· L. MITTEIS, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 241, II), παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ ἐπισήμου δικαίου (G. MICHAELIDES - NOUARIOS, αὐτόθι, σελ. 135), ἐξηκολούθει εἰς πεῖσμα τούτου νὰ εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὸ λαϊκόν. Τέλος, τὸ ὅλον ἔγγραφον ἀποδεικνύει ὅτι *συγγραφοδιαθήκη*, ὡς ἐξηκρίβωσεν ὁ E. RABEL, *Elterliche Teilung* (aus der Festschrift zur 49. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner), Basel 1907, σελ. 528 ἐπ., καὶ διεπίστωσεν ὁ G. A. MICHAELIDES - NOUARIOS, *Contribution à l'étude des pactes successoraux en droit byzantin (Justinien et post-Justinien)*, Paris 1937, σελ. 188, 96 ἐπ., ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἐν περιπτώσει διανομῆς τῆς περιουσίας τῶν διὰ τὸν μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτῶν χρόνον, ὑπὸ τῶν θετῶν γονέων εἰς τὰ ὑπ' αὐτῶν υἰοθετούμενα τέκνα κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν προᾶξιν τῆς υἰοθεσίας.

Εἰς τοῦτο τοῦ λόγου γενόμενος, νομίζω ὅτι ὀφείλω νὰ τονίσω καὶ δύο ἄλλα σημεῖα τοῦ ἐγγράφου τῆς Θάσου. Πρωτίστως ὅτι, ἐν στίχοις 17 - 25 καὶ 30 - 33, οἱ υἰοθετοῦντες δὲν θέλουν ν' ἀναμειχθοῦν εἰς τὰ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτῶν καταλειπόμενα, ὡς ἄνωτέρω, εἰς τὰ θετὰ αὐτῶν τέκνα, ὅσα θὰ δώσουν εἰς αὐτὰ κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων τῶν, ἐκ παραλλήλου μάλιστα πρὸς τὰ δοθησόμενα εἰς αὐτὰ ἀπὸ τοὺς πραγματικούς τῶν γονεῖς προκειμένου περὶ τῆς Παναγιώταινας (ἥτοι τῆς θετῆς θυγατρὸς τῶν), ἀπαγορεύοντες εἰς ταῦτα ὅπως ἐγείρουν ἀξιώσεις κατ' ἀλλήλων ἐπὶ τῆς ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης παραχωρηθησομένης αὐτοῖς ὑπ' αὐτῶν περιουσίας. Ἡ τελευταία δὲ αὕτη νομίζω ὅτι ταυτίζεται πρὸς τὰ διὰ τοῦ παρόντος ἐγγράφου παραχωρούμενα εἰς τὴν Μαρίαν ὑπὸ τῆς θετῆς μητρὸς τῆς Καμαράσαινας ἀπὸ τοῦδε, δηλ. πρὸ τοῦ θανάτου τῆς. Δεύτερον ὅτι, ἐν στίχοις 39 - 54, πλὴν τῆς ἀλληλοκληρονομίας, οἱ υἰοθετοῦντες σύζυγοι βεβαιοῦν ὅτι ἔχουν πωλήσει ἀμοιβαίως ὁ εἰς πρὸς τὸν ἕτερον τὴν περιουσίαν του, προᾶγμα ὅπερ καθίστα, ἴσως, περιττὴν τὴν ἀλληλοκληρονομίαν. Δὲν δύναμαι ὁμως νὰ ἐξηγήσω τὴν συνύπαρξιν ἀμφοτέρων τῶν διατάξεων, ὅπως δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω καὶ τρίτον σημεῖον: δηλ. διατί, τὸ ἔγγραφον, συμφώνως πρὸς τὰ λεγόμενα εἰς τοὺς στίχους 75 - 78, ἐδόθη μόνον εἰς χεῖρας τῆς ρηθείσης Χατζῆ Μαρίας Χατζῆ Σταυροπούλου, διὰ νὰ ἔχῃ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντὶ ἱερῷ κριτηρίῳ.

Ἐν τῷ τυπικῷ 40 τοῦ τυπικοῦ τοῦ υἰοθετικοῦ ἐγγράφου G. FERRARI, *Formulari*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 25, ἀναγράφεται ἡ ρήτρα: εἴπερ ὡς ἰδίους γονεῖς ἡμᾶς ἐν προθυμίᾳ πάσῃ δουλεύσας ἀναπαύσης ἡμᾶς καὶ ἀποθεραπεύσης πάντων τῶν ἐν τῇ περιουσίᾳ ἡμῶν (στίχ. 17 - 19). Αὕτη ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ παρόν: αὐτὰ ὅλα μὲ τὴν εὐχὴν τῆς ἀπὸ τὴν σήμερον τὴν προικοδοτεῖ μὲ τοῦτο νὰ συνοικοῦν πάντοτε, καὶ νὰ τὴν γεροντοτροφῇ, καθὼς καὶ ἡ εὐγενεία τῆς τὴν ἐπαιδιοτρόφησεν (στίχ. 21 - 23).

Ἐρωτᾶται ἂν τὴν Μαρίαν Ἰωάννου Πάου υἰοθέτησε μόνῃ ἡ Μαρία Καμαράση ἢ ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι. Ἡ Καμαράσαινα εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς διαθήκην 101 καὶ ἐν στίχοις 28-31 ἀναφέρει ῥητῶς ὅτι παρέλαβε τὴν Μαρίαν τῇ ἀγαθοπροαιρέτῳ γνώμῃ τοῦ εὐγενεστάτου ἀρχοντος καμαράση συζύγου τῆς.... καὶ ἀνάθρεψεν αὐτὸ ὡς

ἴδιον σαρκικὸν τέκνον της. Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῖ καὶ αὐτὸς ὁ Πέτρος Καμαράσης, σύζυγός της, εἰς τὴν διαθήκην αὐτοῦ 102, ἐν στίχοις 33 - 35: ἀφίνει καὶ τῇ μικρᾷ μαρίᾳ τῇ ἀπὸ συζύγου του ἀνεπιᾶ.... μὲ τὸ νὰ ἔλαβαν αὐτὴν ὁμογνωμό(νως) μὲ τὴν ἀρχόντισσά του ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας καὶ τὴν ἀνάθρεψαν καὶ τὴν νομίζουν καὶ τὴν τρατάρουν καὶ οἱ δύο ὡς γνήσιον τέκνον τους γρόσια χιλιάδες πέντε. Καὶ ἐν συνεχείᾳ (στίχ. 37-38): ....ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν εὐχὴν του νὰ εἶναι τῆς πνευματικῆς αὐτῶν θυγατρὸς μαρίας. Ἐξ αὐτῶν προκύπτει ὅτι ἀμφοτέρω οἱ θεοὶ γονεῖς, δηλ. ὁ τε Πέτρος καὶ ἡ σύζυγός του Μαρία τὸ γένος Μπάου, υἱοθέτησαν τὴν ἀνηψιὰν τῆς δευτέρας, δώσαντες αὐτῇ τὸ ὄνομα Μαρία κατὰ τὴν βάπτισίν της. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν σαρκικῶν τέκνων βλέπε G. FERRARI, *Formulari*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 41. Τὰς ἔναντι δὲ τῆς Μαρίας ὑποχρεώσεις των ἐκπληροῦντες, κατέλειψεν αὐτῇ ὁ μὲν θετὸς πατὴρ Πέτρος Καμαράσης τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ του (102) μνημονευόμενα, ἡ δὲ θετὴ μήτηρ Μαρία τὰ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς διαθήκῃ (97), ἅτινα ἔπειτα παρέδωκεν αὐτῇ ἤδη ζῶσα διὰ τοῦ 97 ἐγγράφου, ἐπικυρώσασα τοῦτο διὰ τῆς 101 διαθήκης της. Ἡ ὑπὸ τῆς Καμαράσαινας ζώσης παραχώρησις εἰς τὴν θετὴν θυγατέρα της μέρους περιουσίας ἀποτελεῖ νέμῃσιν, ἥτις ἀποδεικνύεται τοιοῦτοτρόπως ἐπαναλαμβανομένη ἤδη ἀπὸ τῆς περιόδου τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ δικαίου καὶ δι' ὅλων τῶν περιόδων τῆς ἐξελίξεώς του μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ παρόντος ἐγγράφου (G. MICHAELIDES - NOUARO, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 188 (86) ἐπ.).

Πέρα τοῦ ἤδη λεχθέντος ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρόν, δηλ. ὅτι ἀποτελεῖ καὶ νέαν ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ὅτι εἰς τὴν μεταβυζαντινὴν Ἑλλάδα ἡ υἱοθεσία ἐτελεῖτο δι' ἱερολογίας (βλ. Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 84 ἐπ., καὶ τὰς αὐτόθι παραπομπὰς) ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ παρόντος ἐγγράφου ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἐπετρέπετο καὶ εἰς τὰς γυναῖκας ἡ υἱοθεσία ἄνευ περιορισμῶν, συμφώνως πρὸς τὸ δίκαιον τῆς αὐτοκρατορικῆς ρωμαϊκῆς υἱοθεσίας περὶ ἧς βλέπε Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΝ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 82, καὶ Γ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου*, Ἀθῆναι 1944, σελ. 1141).

Τὸ ἐγγραφον εἶναι ἐπίσημον καθὼ ἐπιβεβαιούμενον ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Σίφνου Καλλινίκου, περὶ οὗ βλέπε Π. ΖΕΡΛΕΝΤΗ, *Ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τὰς Ἐκκλησίας τῶν νήσων τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης*, 1, Ἑρμούπολις 1913, σελ. 147 ἐπ. Συντάκτης αὐτοῦ εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Μάτζας, ὅστις καὶ ὑπογράφει ὡς μάρτυς (στίχ. 36 - 37) καὶ ἄλλοι ἑξ μάρτυρες ἐν οἷς ὁ πνευματικὸς πατὴρ τῆς διαθέτιδος πρῶην Λαμψάκου καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιὸς (στίχ. 32 - 33), περὶ οὗ βλέπε 16, 50, 54, 59, 85.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἡ Καμαράσαινα, ἀποφεύγουσα νὰ προσδιορίσῃ ἐπακριβῶς τὰ κινητὰ τὰ εὐρισκόμενα ἐντὸς τῆς παραχωρουμένης εἰς τὴν θετὴν θυγατέρα της οἰκίας (στίχ. 10 - 12), τὰ προσδιορίζει συλλήβδην εἰς ὅσα ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ πόρτα κλείει, (στίχ. 12 - 13), ἥτοι ὅσα ὑπάρχουν ἐν τῇ οἰκίᾳ κλειομένης τῆς ἐξωθύρας αὐτῆς. Τὸ σκα-

λωτὸ τοῦ στίχου 16 ἔχει τὴν αὐτὴν ἔννοιαν μὲ τὴν σκάλαν τῶν 1, 27, 30. Ὡς πρὸς τὴν θεμονιὰ τοῦ στίχου 16 βλέπε 6.

- 1 1814: ἀπρίλιος 29 σίφνος εἰς δόξαν Χ(ριστ)οῦ
- 2 † ὁ Σίφνου Καλλίνικος ἐπιβεβαιοῖ
- 3 † τὴν σήμερον, ἥ κερὰ μαρία σύζυγος τοῦ μακαρίτου καμαράση, οἰκειοθελῶς καὶ ἀπαραβιάστως
- 4 προικοδοτεῖ ἀπὸ τὴν σήμερον πρὸς τὴν ἀνεψιάν της κυρὰ μαρίαν θυγάτηρ τοῦ αὐταδέλφου της
- 5 σιὸρ γιαννάκη πάου, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκ τῆς θείας κολυμβήθρας ἀνεδέξατο, καὶ παιδιόθεν τὸ ἀνέ-
- 6 θρεψεν καὶ ὡς γνήσιον παιδί της τὸ ἀπεκατέστησεν (οὔσα ἡ εὐγενεία της ἄτεκνος) διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ
- 7 τὴν σήμερον ὡς ἄνωθεν εἵπομεν τὴν προικοδοτεῖ τὰ ἀκόλουθα πράγματα διὰ νὰ εἶναι
- 8 ὑπὸ τὸ ζάπτι καὶ κυριότητα αὐτῆς ὡς πρᾶγμα καλῶς καὶ ἐννόμως προικισθέν. καὶ προῶτον
- 9 τὰ ὀσπήτια εἰς τὸ μέσα κάστρο ὀμπρὸς εἰς τὴν φραγκοκλησίαν ἀνώγαια κατώγαια
- 10 μὲ ὅσα μοπιλτὰ καὶ ἂν εὗρίσκονται μέσα εἴτε τοῦ ὀσπητίου εἴτε τῆς μαγειρικῆς, καθὼς
- 11 καὶ τοῦ κελαργιοῦ ὅλα ἀπὸ τὴν σήμερον ἐδικά της. ὁμοίως καὶ ῥοῦχα φορεσιᾶς μαλάματα μαρ-
- 12 γαριτάργια ἀσήμι ῥοῦχα κρεββάτου δηλ. στρώματα παπλώματα σεντόνια. καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ
- 13 ὅσα ἡ πόρτα κλείει ὅλα μὲ τὴν εὐχήν της ἀπὸ τὴν σήμερον ἐδικά της. τὸ περιβόλ'
- 14 μὲ ἀ(μ)πέλια ἐλαιόδενδρα ὅλον καθὼς εὗρίσκεται ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω παντελεύθερον ἐδι-
- 15 κόν της. τὸ χωράφι μὲ μάνδρες εἰς τὸ πετάλι. τὰ χωράφια καὶ μὲ ἀ(μ)πελάκι μὲ συκιάς εἰς
- 16 τοῦ καλαπελᾶ, τὰ χωράφια μὲ θεμονιὰ εἰς τὴν τόργια, τὰ ἀ(μ)πέλια εἰς τὸ σκαλωτό,
- 17 καὶ εἰς μετρητά, καὶ ὁμολογίαις σίγουρες γρό(σια) δύο χιλιάδες καὶ πεντακόσια ἦτοι γρ(όσια) 2500,
- 18 καὶ νὰ κἀνῃ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου εὐθυμίου εἰς τὴν παναγίαν τοῦ παπᾶ κωνσταντῆ νᾱ-

